

Overbevolking vereist “exceptional response”

INTERVIEW MET ETIENNE VERMEERSCH EN MARLEEN TEMMERMAN

Het Vrije Woord: Genocide, voedseltekort, klimatologische veranderingen zijn in niet geringe mate te wijten aan de overbevolking. We zijn met te veel op deze bol. En de komende 4 decennia komen er naar schatting nog eens 2 miljard mensen bij. Hoe denken jullie dat het die 2 miljard bijkomende mensen zal vergaan? Zullen die “gewoon” bij die één miljard mensen komen die nu al in extreme ontbering leven? Wat wordt de maatschappelijke realiteit op wereldvlak als er niet één miljard maar drie miljard mensen zijn die niet gevoed kunnen worden?

Etienne Vermeersch: Dat is natuurlijk zeer moeilijk om te voorspellen. Er is nu een zware hongersnood in de Sahel, Oost-Afrika. De hongersnood in Niger dateert al van vorig jaar. Dat betekent dat er een generatie verdwijnt en dat er een zeer groot aantal mentaal gehandicapte mensen zullen zijn. Als men daar nu zo snel mogelijk voedselpakketten naartoe stuurt, die de hongersnood reduceren – rekening houdend met het feit dat Niger het land is in de wereld met de grootste gemiddelde vruchtbaarheid per vrouw – dan betekent dat dat de bevolking daar binnen 25 jaar ongeveer verdubbeld is. De hongersnood die dan komt, zal nog veel verschrikkelijker zijn. Nu zal het weer tijdelijk

een beetje verbeteren. Als er niets aan gedaan wordt, dan gaat die reproductie weer met een onnoemelijke snelheid omhoog. Dat betekent de kans lopen dat belangrijke gebieden in absolute hongersnood gedompeld worden. Er zullen problemen zijn met immigratie, met oorlogen, revoluties, grote hongersnoden... Ik heb voorspeld dat het feit dat Rusland vorig jaar de uitvoer van graan

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat die 9 miljard er niet komen?

stopgezet heeft, een ramp zou zijn voor Egypte. We hebben gezien dat die toestand in Egypte geleid heeft tot wanhoop van de mensen, wat geleid heeft tot de revolutie die daar heeft plaatsgevonden. Dat kan nu een positieve uitweg geven, maar dat lost de voedselsituatie natuurlijk niet op. In Egypte zijn er rond de 80 miljoen mensen. Gedurende duizenden jaren heeft Egypte vrij behoorlijk kunnen leven, met 4 à 5 miljoen mensen. In die enorme vruchtbare Nijlvakke, waren er goeie mogelijkheden om zichzelf te voeden. Sinds de 20e eeuw is dat zo snel omhooggegaan, dat er in plaats van 5 miljoen mensen 80 miljoen zijn. Egypte is enorm

groot, maar het bebouwbare deel, de strook langs de Nijl en in de delta, is ongeveer zo groot als België, voor 80 miljoen mensen. Ik zie een vermenigvuldiging van dergelijke situaties, naarmate we naar 2050 gaan. Wat we niet kunnen weten, is of het leidt tot massale hongersnoden die werkelijk bevolkingen decimeren, dan wel tot gedeeltelijke uitbarstingen, of oorlogen.

Overbevolking en hiv

Marleen Temmerman: De effecten van overbevolking en klimaatverandering zijn al realiteit. Die hongersnoden bijvoorbeeld zijn er, en we hebben steeds meer technieken om erop te reageren. We hebben zeker lessen geleerd van de voorbije hongersnoden. We kennen de “early warnings”. We weten al heel goed wanneer er iets gaat komen, we weten wat we kunnen doen om het te voorkomen, maar we reageren amper en te laat. Dat is één ding, daar moeten we iets aan doen. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat die 9 miljard er niet komen? Ik heb net een hoofdstuk

geschreven in een boek dat weldra uitkomt met als titel “The Exceptionalism of Family Planning”. Dat betekent dat we gezinsplanning, geboortebepaling, op een “exceptionele” manier moeten benaderen. De voorbije 20 jaar is hiv op een heel exceptionele manier benaderd. Iedereen was geschrokken van het probleem, er ging heel veel aandacht en geld naartoe, meer dan naar andere gezondheidsproblemen zoals malaria. Waarom? Hiv was een nieuwe ziekte, een dodelijke ziekte, een overdraagbare ziekte, e.d. En de westerse wereld interesseerde zich ervoor omdat ook westerlingen ziek werden en doodgingen, denk maar aan de homo’s in Amerika bijvoorbeeld, de eerste slachtoffers en ook de sterkste activisten. Men heeft dus een “exceptional response” gegeven op hiv, een bedreigende pan-demie met enorme gevolgen wereldwijd. Niet alleen de westerse wereld, maar ook de ontwikkelingslanden zelf, de VN-organisaties, de overheden, de ngo’s, de foundations hebben zich enorm ingespannen. Dat heeft positieve effecten gehad, want het aantal nieuwe hiv-infecties is gedaald, behandelingen zijn beschikbaar, ook in ontwikkelingslanden, en hiv wordt stilaan een chronische ziekte waarmee te leven valt... Nu nog een vaccin! 20 jaar “ex-

ceptionalism” voor hiv heeft ons in alle geval geleerd dat, als een probleem gelift wordt tot een van dé wereldproblemen, er dan iets aan gedaan kan worden. Dan gaat er aandacht en geld naartoe. De budgetten voor hiv/aids zijn de laatste 10 jaar gestegen met 1400%, de budgetten voor Family Planning met 27%. Vanuit het perspectief van mensenrechten en vanuit een demografisch perspectief moeten we iets doen

Er is het voorbeeld van Iran. Iran heeft dezelfde geboortecurve gekend als China, in dezelfde tijd, zonder dwang. Er zijn verschillende landen, met verschillende modellen, we moeten kijken naar “best practices”. Wereldwijde politiek is echter niet enkel kwestie van gelijk hebben, maar vooral van gelijk krijgen. Je kunt het model van China of Iran niet zomaar overzetten naar Afrika, een Afrikaanse aanpak is nodig om te slagen.

In Rwanda bijvoorbeeld, als daar niets gebeurt, komt er binnen afzienbare tijd opnieuw een genocide.

om die groei naar 9 miljard af te blokken. Want het is een dringend probleem waarvan de ernst, de “sense of urgency”, nog onvoldoende doorgedrongen is! We weten dat er 120 miljoen vrouwen vragende partij zijn – ook in ontwikkelingslanden – om voorbehoedsmiddelen te gebruiken. We kennen het Chinese model, met alle voor- en nadelen, maar er zijn andere voorbeelden van landen die dankzij maatregelen zoals onderwijs voor vrouwen in combinatie met een actief beleid voor Family Planning er even goed in slagen het aantal kinderen te beperken.

“Think globally, act locally” is ook hier van toepassing.

Een mondje meer

EV: Waarschijnlijk is het biologisch zo dat vrouwen behoefte hebben aan het krijgen van kinderen. Kinderen krijgen wordt bovendien cultureel zeer sterk ondersteund. Kinderen hebben wordt als iets positiefs beschouwd. “Zou men hongerslijden om een mondje meer? Waar mensen strijden helpt de Heer.” Uit een Engels onderzoek bleek dat als vrouwen besluiten om weinig kinderen te hebben, zij daar allerlei ar-

gumenten voor geven (kosten, drukte, levensstijl, e.d.), maar nooit vermelden zij daarbij de wereldproblematiek van de overbevolking.

MT: Dat kun je ook niet verwachten, Etienne. Ik denk niet dat je van de mensen kunt verwachten dat zij hun persoonlijk kinderaantal laten beïnvloeden door de wereldproblematiek.

EV: Dat is juist het probleem. Op al de grote conferenties - Kyoto, Kopenhagen e.a. - in verband met de grote wereldproblemen gaat het over van alles maar niet over geboorteregeling.

MT: Ik ben het er volledig mee eens. Als het huis in brand staat, moet er geblust worden, maar je moet zorgen dat het niet meer brandt. Dat wil zeggen: geboorteregeling, geboorteregeling, geboorteregeling.

EV: Het is toch een probleem dat je van mensen niet zou kunnen verwachten dat ze in hun keuzes rekening houden met de wereldproblematiek. Wij zijn erin opgegroeid dat het hebben van kinderen als iets absoluut positiefs wordt beschouwd. Wat wij zouden moeten realiseren, is dat mensen wel degelijk aan de wereldproblematiek denken.

HVW: Maar je zegt altijd zelf dat je grote maatschappelijke kwesties niet wilt vertalen naar individuele personen.

EV: Je moet nooit een individuele persoon “pakken”. We

komen uit een cultuur waarin mensen opgevoed zijn om kinderen hebben positief te vinden, maar die cultuur moet veranderen. Niet de individuele persoon moet je daarop aanpakken, maar je moet wel aan de mensen bijbrengen dat alle individuele personen moeten gaan denken aan het aspect van de overbevolking bij het bepalen van hun kinderaantal. Waarom spreken politici er niet over in Kyoto? Omdat het niet hoort daarover te spreken! Het hoort niet. Wel, het hoort wél, het is dringend noodzakelijk.

Merkwaardige allianties

MT: Jij wilt naar een paradigmashift, zodat de natuurlijke wens van mensen om kinderen te krijgen een verandering ondergaat en dat het argument van de overbevolking daarin meespeelt. Mijn stelling is de volgende. Ik denk dat het een heel natuurlijke behoefte is van mensen om kinderen te willen. Men wil eten, men wil slapen, men wil werken, men wil seks, men wil kinderen. Dat is maar normaal. Ik zou er nooit voor pleiten dat de individuele mens geen kinderen meer zou willen. Als je al gewoon zou inspelen op de niet vervulde behoefte aan geboortebepaling, dan zou dat een enorm effect hebben op de wereldbevolking. Dat zijn dan misschien

mensen die 4 kinderen krijgen in plaats van 8, maar dat heeft een zeer groot effect op de overbevolking. Ik ben zeer pragmatisch: hoe kunnen we realiseren dat mensen minder kinderen krijgen? Het is om het even of je nu vindt dat het vanuit een wereldbeeld is dat mensen moeten kiezen om minder kinderen te hebben of dat je denkt zoals ik dat het een natuurlijke evolutie zal zijn als mensen de keuze hebben. Uiteindelijk willen we hetzelfde. De vraag is: hoe ga je het realiseren? Eerst moet je zorgen voor voldoende keuzes. Dat gaat over rechten van de vrouw, rechten van de mens, geboortebepaling, ... In Rwanda bijvoorbeeld, als daar niets gebeurt, komt er binnen afzienbare tijd opnieuw een genocide. Veel te veel volk op te weinig land.

Ik heb dat in Kenia ook meegemaakt. De Kikuyu beperkten hun kinderaantal. Zij ontdekten echter dat ze vanaf een bepaald ogenblik niet meer in de meerderheid waren. Ze begonnen achteruit te gaan ten voordele van de Luo, ook een grote stam die hen door hun getal kan overheersen. De lokale verhoudingen spelen dus ook dikwijls een grote rol in de redenen waarom mensen veel (of opnieuw veel) kinderen krijgen. Je moet ook rekening houden met machtsverhoudingen in internationale vergaderingen. Ik was in maart van dit jaar in New York, voor de opvolging van de belangrijke internationale conferenties van Caïro en Peking over bevolking en ontwikkeling. Nu zijn we aan het voorbereiden voor Caïro plus 20 in het jaar 2014. Tot nu toe was het discours van vrouwenrechten en van mensen die kunnen kiezen wanneer ze kinderen hebben en hoeveel, de acceptatie van voor-

behoedsmiddelen, eigenlijk altijd redelijk aanvaard. Nu is dat meer en meer op zijn retour door de invloed van allianties van de Heilige Stoel met Arabieren, met Russen, de Christian and Catholic Churches, met conservatieve Tea Partyachtige groepen. De Russen daarbij? Daar waren wij een beetje verwonderd over. Je zou hen niet verwachten in een alliantie die het recht op seksuele en reproductieve gezondheid en de rechten van vrouwen gaat terugdraaien. We zijn dan met de Russische collega's en par-

Spiraaltjes zitten wereldwijd in de lift, alleen in Afrika niet.

lementsleden uit de Doema gaan praten. Zij hebben af te rekenen met ontvolking en daarom willen zij op wereldvlak bepaalde maatregelen en rechten tegenhouden. We hebben dan gediscussieerd en proberen duidelijk te maken dat het bij hen mischien zo is, maar dat, als je het globaal bekijkt, de zaken anders liggen. Dat lukte niet meer. Wat twee jaar geleden nog wel lukte, is nu veel moeilijker geworden. Het wordt tijd dat de kinderen van de Verlichting weer wakker worden en zich realiseren dat een aantal belangrijke vrouwenrechten stilaan terugschroefd worden!

Iedereen wil welstand

EV: Ik denk dat het daarom noodzakelijk is dat die hele problematiek geschetst wordt als een absolute wereldproblematiek. Het is ook niet zo dat nieuwe kinderen voor de ouderen zullen kunnen zorgen. De kinderen die nu meer

gemaakt worden, dat zijn toekomstige werklozen. Wie gaat er voor die werklozen zorgen? Die ouderen zitten daar, maar die werklozen zitten daar ook. Het probleem is dus dat door de enorme expansie van de aarde en door de stijgende problematiek op gebied van grondstoffen, het klimaatprobleem, je voortdurend zit met allerlei supplementaire problemen, waardoor de werkloosheid voortdurend zal stijgen. De demografen denken dan dat, als je maar meer jongeren hebt, het dan allemaal weer

in orde komt. Dat is niet zo, de problemen stapelen zich op. Er is echter niet alleen het voedselprobleem, er is ook de kwestie dat de mens overal ter wereld meer welstand wil. Wat wij nu zien in China, dat is niet alleen dat zij meer voeding hebben, maar dat ze ook meer gediversifieerde voeding hebben, dat het visbestand stilaan op geraakt. Als alle volkeren in de wereld vis zouden eten zoals de Japaners, dan is binnen een aantal jaar de oceaan leeggevestigd. Dat zijn allemaal zaken die over de hele aarde spelen en we moeten beseffen dat die kleingeestige opvatting "er zullen te weinig Russen zijn ..." onzin is. Er kunnen niet te weinig Russen zijn.

HVW: Als ik nu jullie beider benaderingen naast elkaar leg, dan is voor beiden het probleem hetzelfde. De filosoof ontvouwt het probleem in al zijn complexiteit en legt altijd de vinger op de wonde: daar is een patstelling en daar

moet iedereen zich bewust van zijn. Maar de politica en gynaecoloog, de medicus heeft een verhaal waarin ik altijd de uitwegen of mogelijke oplossingen aangeduid zie.

MT: Ik kijk altijd op naar Etienne, omdat hij alle aspecten bij elkaar brengt, zowel wat het historisch als het filosofisch kader betreft. Ik denk altijd aan hoe we er iets aan kunnen doen, de pragmatische kant dus. Bijvoorbeeld, ik ben door Ban Ki-moon gevraagd om mee te denken - er zijn 6 mensen in de wereld gevraagd om hem te helpen - om zijn beleid "Every Mother - Every Child" te realiseren. Zoals je weet zijn er zijn 8 Millenniumdoelstellingen afgesproken tussen de wereldleiders in 2000 met de bedoeling een betere en meer rechtvaardige wereld te hebben in 2015. De vijfde doelstelling gaat over het tegengaan van moederssterfte. Na 5 jaar palaveren is die doelstelling 5 gesplitst in een (a) en een (b). (a) luidt: "Reduce by three quarters, between 1990 and 2015, the maternal mortality ratio" en (b) luidt: "Achieve, by 2015, universal access to reproductive health". Een goede slogan daarbij is: "Every Woman, Every Child". Dat wil zeggen: elke vrouw en elk kind, gewenst en gepland. Zes mensen zijn uitgekozen vanwege hun complementariteit om dat aan te pakken. We hebben binnenkort in Ottawa onze eerste vergadering en daaraan ben ik volop aan het voorbereiden. Ik ben dan de spreekbuis van een heleboel mensen om te proberen om niet alleen het VN-beleid te veranderen, maar via de VN ook naar de regeringen en organisaties te gaan, om Family Planning veel hoger op de agenda te zetten.

Sterilisatie in Afrika

EV: Dat is iets wat mij intrigeert. Jij hebt dus een enorme ervaring in Afrika, maar wat ik lees over Afrika, is dat de vrouwen daar maar kinderen produceren en dat de mannen absoluut niet geneigd zijn om hun kinderaantal te beperken. Nu schijn je te zeggen dat die vrouwen werkelijk wensen minder kinderen te hebben?

nu ook sterilisatie. Ik wil dat ook hoger op de agenda krijgen. Als dat niet onmiddellijk kan, dan het spiraaltje. Spiraaltjes zitten wereldwijd in de lift, alleen in Afrika niet. Wat we nu aan het proberen zijn, is een wereldwijd programma om veilige en langwerkzame contraceptiva te lanceren. We zijn nu bezig om met een groep, met onder anderen de gepensioneerde gynaecoloog Harry Van de

De kinderen die nu meer gemaakt worden, dat zijn toekomstige werklozen.

MT: Absoluut. Vrouwen zijn de drijvende kracht achter heel wat programma's. Er wordt ook heel veel gesteriliseerd, op vraag van vrouwen. Als de geboorteregeling die gekozen wordt medebepaald wordt door de man, dan wordt dat een ramp. We propageren

Pas, naar Afrika te gaan, zoals de dokters die "Operation Smile" doen. Niet allemaal gynaecologen maar ook artsen en verpleegsters, om spiralen te gaan leren plaatsen. Als er een spiraal wordt geplaatst, is die vrouw voor 10 jaar goed. Als je bij vrouwen die al 2 of

3 kinderen hebben, in plaats van ze de pil te geven, een spiraaltje kunt plaatsen, dan is dat een enorme winst.

EV: Ik denk dat het zo moeilijk is vanwege die pronatalistische mentaliteit, die voortkomt uit praktisch alle godsdiensten, maar ook uit nationalistische motieven.

Europa: geen consensus

HVW: Is er ten aanzien van de wereldproblematiek iets in Europa wat relevant is op die schaal? Als je in Europa zou gaan van 700 miljoen naar 500 miljoen mensen, doet dat ertoe?

EV: Een Europees kind heeft gemiddeld een ecologische voetafdruk die 25 keer die van een Afrikaans kind is. Als je kijkt naar de gevolgen van het verbruik van dat kind in zijn leven voor het broeikas-effect, de uitputting van de grondstoffen, de energiebronnen, zoetwaterconsumptie, aantastingen van

de soorten, de ecosystemen, enzovoort... alle ecologische problemen dus, dan zie je dat een kind in de rijke landen 25 keer zoveel zal verbruiken als een Afrikaans kind. Een tweede reden is: wij moeten hier die gedachte dat geboortebepaling relevant is, dat bij het nadenken over kinderen die wereldproblematiek relevant is, laten doordringen, precies om dat argument dat die Afrikanen kunnen hebben, dat wij aan genocide doen, te ontcrachten.

MT: Wat Europa betreft is er een jammerlijke evolutie op politiek/bestuurlijk vlak, vind ik. Vroeger kon Europa nog eens zijn gewicht laten gelden in die zaken. Nu, sinds de regel van de consensus er is, kan - bijvoorbeeld in die vergadering in New York - de Europese delegatie niet meer uit één mond spreken. Over abortus bijvoorbeeld is er geen consensus. De landen die dwarslagen, zijn Malta, Polen en Ierland, maar zij kunnen het standpunt van Europa dus tegenhouden aangezien er consensus moet zijn. Dat is jammer. We moeten alle krachten verzamelen en inperking van de bevolkingstoename beschouwen als een wereldprobleem. Ik denk dat we moeten doen wat er voor hiv gebeurd is: de overheden, de privésector, de mensen in de fabrieken, de vrouwenprogramma's, alles moet samenwerken. We moeten zorgen voor een exceptionele benadering van een dringend probleem!

Magda Michielsens, ex-professor Vrouwenstudies en lid van de Vrijzinnige Vrouwen van HVV

DE GROENE WATERMAN

Reageer op dit artikel via redactie.hvw@h-vv.be en win het boek "Negen plagen tegelijk" van Joris Voorhoeve. Reacties verschijnen op Humanieuws.be

JORIS VOORHOEVE
NEGEN
PLAGEN
TEGELIJK